

Komunikowanie polityczne w czasie wojny rosyjsko-ukraińskiej

Wojna informacyjna w XXI wieku

Redaktor tomu:
Andrzej Cieplý

Autorzy:
Marcin Bąk
Zuzanna Cieniawska
Andrzej Cieplý
Sabina Długosz
Karol Kordas
Maciej Kozłowski
Anastasiia Lukhtan

**Komunikowanie polityczne
w czasie wojny
rosyjsko-ukraińskiej**

Komunikowanie polityczne w czasie wojny rosyjsko-ukraińskiej

Wojna informacyjna w XXI wieku

Redaktor tomu:

Andrzej Ciepy

Autorzy:

Marcin Bąk

Zuzanna Cieniawska

Andrzej Ciepy

Sabina Długosz

Karol Kordas

Maciej Kozłowski

Anastasiia Lukhtan

Kraków 2023

© Copyright by Andrzej Cieply & individual authors, 2023

Andrzej Cieply
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 <https://orcid.org/0000-0003-0878-3962>
 andrzej.cieply@student.uj.edu.pl

Recenzja: dr Aleksandra Matykiewicz

Konsultacja naukowa: dr hab. Monika Ślufińska, prof. UJ

Opracowanie redakcyjne: Joanna Cieślik

Projekt okładki: Lesław Sławiński

ISBN (PDF) 978-83-8138-865-8
<https://doi.org/10.12797/9788381388658>

Niniejsza publikacja została sfinansowana ze środków Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych w ramach Programu Strategicznego Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

	MONIKA ŚLUFIŃSKA
7	Wstęp
	KAROL KORDAS
13	Droga do niepodległości Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej
	ANASTASIIA LUKHTAN, SABINA DŁUGOSZ
51	Jak przegrać wojnę informacyjną? Komunikowanie polityczne Rosji
	ANASTASIIA LUKHTAN, MARCIN BĄK
93	Jak wygrać wojnę informacyjną? Komunikowanie polityczne Ukrainy
	MACIEJ KOZŁOWSKI
141	Zdecydowana powściągliwość. Komunikacja polityczna UE
	ZUZANNA CIENIAWSKA
171	Czy potęga Sojuszu zdaje egzamin? Komunikowanie polityczne NATO
	ANDRZEJ CIEPŁY
193	Koniec Mateczki Rosji, czas na siostrę Polskę. Komunikowanie polityczne Polski
221	Wykaz skrótów
223	Indeks osobowy

KAROL KORDAS
Uniwersytet Jagielloński

Droga do niepodległości Ukraińskiej Socialistycznej Republiki Sowieckiej

Lata 90. XX w. to okres przemian politycznych na arenie międzynarodowej. Kraje bloku sowieckiego zaczęły uniezależniać się od „Wielkiego Brata”, tym samym stając się niepodległymi państwami. Jednym z nich była Ukraińska Socjalistyczna Republika Sowiecka (USRS), która po latach „przyjaźni” z Sowietami rozpoczęła proces samostanowienia. Wybory parlamentarne do Rady Najwyższej Ukrainy (RNU) z marca 1990 r. przyniosły zwycięstwo komunistom zrzeszonym w Komunistycznej Partii (bolszewików) Ukrainy (KPbU), zdobyli wówczas 239 na 450 miejsc. Opozycja pod szyldem Bloku Demokratycznego (do największych ugrupowań Bloku należały: Ukraiński Ruch Ludowy (RLU), Platforma Demokratyczna (PD), Ukraiński Związek Helsiński (UZH)) uzyskała 136 głosów, natomiast reszta przypadła posłom niezrzeszonym¹. KPbU nie była ideologicznie spójna i także w niej zwiększały się tendencje mówiące o uniezależnieniu się Kijowa od Moskwy, ponadto podupadająca nomenklatura partyjna w krajach Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich powodowała większą słabość wśród rządzących. Pozycję komunistów osłabiło również odwołanie ze stanowiska przewodniczącego RNU – Wołodymyra Iwaszko, będącego zwolennikiem integracji Ukrainy

¹ M. Klimecki, Z. Karpus, *Czas samotności. Ukraina w latach 1914-2022*, Warszawa 2022, s. 203.

ze Związkiem Sowieckim. Jego miejsce zajął Leonid Krawczuk, późniejszy prezydent niepodległej Ukrainy². Wobec nacisków opozycji i słabości Rosji 16 lipca 1990 r. RNU podjęła decyzję o uchwaleniu *Deklaracji o państwowej suwerenności Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej*³. Dokument ten przekazywał władzę najwyższą narodowi ukraińskiemu, natomiast Rada Najwyższa Ukrainy została organem, który ma działać w jego imieniu. W *Deklaracji* nie było mowy o niepodległości USRS, jednakże zapowiadano chęć podpisania nowej umowy z państwami związkowymi, mającej opierać się na zasadach równości, wzajemnego poszanowania i nieingerowania w sprawy wewnętrzne poszczególnych państw ZSRS⁴. W październiku 1990 r. sprzeciw wobec podpisania nowej umowy związkowej wysunęli studenci. Wówczas na placu Rewolucji Październikowej (obecnie plac Euromajdanu) demonstranci domagali się rezygnacji z podpisania nowego traktatu związkowego, dymisji premiera Witalija Masoła, przyspieszonych wyborów parlamentarnych, powrotu żołnierzy ukraińskich przebywających poza granicami kraju, a także nacjonalizacji majątku KPbU⁵. Rada Najwyższa Ukrainy postanowiła wyjść naprzeciw oczekiwaniom protestujących. Już pod koniec października została powołana Komisja Konstytucyjna, której celem było opracowanie zmian w konstytucji USRS oraz założeń przyszłej konstytucji Ukrainy. W głównej mierze członkowie Komisji opierali się na projekcie konstytucji Rosji, który powstał już w listopadzie tego samego roku⁶.

Nie wszyscy Ukraińcy byli zgodni w kwestii niepodległościowej i oddzielenia się od ZSRS. Opozycja, która prężnie działała na zachodnich terenach Ukrainy, nie była w stanie przekonać do swojego stanowiska ludności zamieszkującej silnie zrusyfikowane regiony Donieckiego Zagłębia Węglowego (Donbasu) czy Odessy. Tamtejsi prosowieccy działacze nawoływali do oddzielenia się tych terenów od Ukrainy, natomiast na

² J. Hrycak, *Historia Ukrainy 1772-1999. Narodziny nowoczesnego narodu*, tłum. K. Kotyńska, Lublin 2000, s. 316-317.

³ M. Leusz, *Transformacja demokratyczna współczesnej Ukrainy*, „Wschodnioznawstwo” Vol. 3, 2009, s. 141.

⁴ E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy 1990-2010*, Białystok 2012, s. 23.

⁵ J. Hrycak, *op. cit.*, s. 318.

⁶ A. Olechno, *Zmiany w konstytucji Ukrainy*, [w:] *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, red. S. Bożyk, Białystok 2013, s. 486.

Krymie mówiono o autonomii tych ziem⁷. Przejawem panujących rozbieżnych nastrojów wśród społeczeństwa Ukrainy był wynik referendum z 17 marca 1991 r. zainicjowanego przez Michaiła Gorbaczowa. Referendum dotyczyło utrzymania Związku Sowieckiego w formie federacji suwerennych oraz równoprawnych republik. Dziewięć państw, które wzięły udział w referendum, w 78% opowiedziało się za utrzymaniem ZSRS. Na Ukrainie do urn udało się ponad 80% uprawnionych do głosowania, z czego 70,5% z nich opowiedziało się „za” propozycją Gorbaczowa⁸. W marcu przez Ukrainę przeszła także fala strajków górników, żądali m.in. dymisji Gorbaczowa oraz nadania statusu konstytucji *Deklaracji o państwowej suwerenności USRR*. Opozycja postanowiła porozumieć się z narodowym odłamek wśród członków KPbU, dzięki czemu udało jej się uzyskać poparcie robotników na wschodzie Ukrainy⁹. Władze ZSRS ogłosiły w Moskwie projekt Związku Suwerennych Sowieckich Państw (ZSSP), który ustanawiał ZSSP jedynym podmiotem prawa międzynarodowego. Wywołało to sprzeciw opozycji na Ukrainie, gdyż projekt zaprezentowany w Moskwie był niezgodny z *Deklaracją* z lipca 1990 r., wobec czego na terenie całego kraju wybuchły wielotysięczne strajki. Bezsilna Rada Najwyższa Ukrainy postanowiła odłożyć dyskusje nad tym projektem aż na jesień 1991 r.¹⁰

Zmiany w państwach ZSRS spowodowały także niezadowolenie wśród członków Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego. Niektórzy z nich postanowili zaradzić tej sytuacji, więc w nocy z 18 na 19 sierpnia 1991 r. zorganizowali pucz w Moskwie, który trwał zaledwie trzy dni. Nieudany zamach stanu przeprowadzony przez przeciwników reform w Związku Sowieckim spowodował kompromitację środowiska „twardogłowych” komunistów oraz dał szansę poszczególnym państwom uniezależnienia się od ZSRS¹¹. Wobec tych wydarzeń Rada Najwyższa

⁷ O. Subtelny, *Ukraine: A History, Fourth Edition*, Toronto 2009, s. 578.

⁸ P. Kubicek, *The History of Ukraine*, Westport, CT 2008, s. 134.

⁹ J. Hrycak, *op. cit.*, s. 320.

¹⁰ E. Mironowicz, *Rosja – Ukraina. 25 lat między „ograniczoną współpracą a ograniczoną konfrontacją”*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” Vol. 49, 2014, s. 202.

¹¹ O. Subtelny, *op. cit.*, s. 581.

w obawie o stabilność centralnej władzy KPZS w Moskwie oraz pod naciskiem opozycji 24 sierpnia 1991 r. uchwaliła *Akt Ogłoszenia Niezależności Ukrainy*¹². Sześć dni później KPbU ze względu na udzielone zwolnieniom puczu moskiewskiego poparcie została zdelegalizowana, jednakże komuniści zasiadający w tej partii dołączyli do nowo utworzonej Socjalistycznej Partii Ukrainy (SPU)¹³. Do pierwszych ważnych decyzji, jakie przyjął parlament ukraiński, należało utworzenie Ministerstwa Obrony Ukrainy oraz podporządkowanie mu wszystkich jednostek wojskowych przebywających na terenie państwa. Jesienią 1991 r. Rada Najwyższa przyjęła także uchwały o granicach państwowych oraz o wojskach pogranicznych, zlikwidowano także Komitet Bezpieczeństwa Państwowego Ukrainy (KGBU), a w jego miejsce powołano Służby Bezpieczeństwa Ukrainy (SBU). Jeszcze tego samego roku uchwalono również prawo o obywatelstwie Ukrainy¹⁴. 1 grudnia 1991 r. odbyło się referendum dotyczące niepodległości Ukrainy oraz wybory prezydenckie. Za niepodległością państwa opowiedziało się ponad 90% społeczeństwa¹⁵. Pierwszym prezydentem Ukrainy spośród sześciu kandydatów został Leonid Krawczuk zdobywając 61,6% głosów¹⁶. 8 grudnia 1991 r. nowo wybrany prezydent Ukrainy wraz z prezydentem Rosji Borysem Jelcynem, a także Stanisławem Szuszkiewiczem – przewodniczącym Rady Najwyższej Białorusi złożyli podpisy pod dokumentem likwidującym ZSRS. Ogłosili także powstanie nowego układu – Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP). W jej skład miały wejść wszystkie postsowieckie republiki. Jednakże nowy układ nie był tak wiążący, jak ZSRS, stanowił jedynie luźną formę stowarzyszenia, które łączyło państwa o wspólnej przeszłości¹⁷. Na początku 1992 r. RNU uchwaliła dekrety, które ustanowiły hymn, barwy narodowe oraz herb państwa. Nawiązywały one do ukraińskiej tradycji związanej z Ukraińską Republiką Ludową oraz Rosją Kijowską¹⁸.

¹² R. Szporluk, *Russia, Ukraine, and the Breakup of the Soviet Union*, Stanford 2000, s. 318.

¹³ P. Kubicek, *op. cit.*, s. 136.

¹⁴ E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy...*, s. 28.

¹⁵ O. Subtelny, *op. cit.*, s. 583.

¹⁶ J. Hrycak, *op. cit.*, s. 323.

¹⁷ E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy...*, s. 29.

¹⁸ W.A. Serczyk, *Historia Ukrainy*, Wrocław 2001, s. 375-376.

Pierwsze lata niepodległości

Ukraina, oddzielając się od ZSRS, musiała poradzić sobie z odziedziczoną nomenklaturą oraz centralnie sterowanym systemem gospodarczym. Istotnym elementem był także problem separatyzmu obszarów zamieszkałych przez rosyjskojęzyczną ludność, która zamieszkiwała głównie obszary Krymu, Donbasu i obszarów przyległych do Morza Czarnego¹⁹. Kwestia sporna dotyczyła zwłaszcza Krymu oraz Floty Czarnomorskiej przebywającej w Sewastopolu, która posiadała około 300 statków i 70 tys. marynarzy²⁰. Flota ta należała do ZSRS, a po jego rozpadzie formalnie znalazła się pod władaniem WNP, jednak w rzeczywistości była kontrolowana przez Rosję. Natomiast Półwysep Krymski należał od 1954 r. do USRS, gdyż został podarowany przez władze ZSRS Ukrainie. W związku z likwidacją ZSRS, rosyjski parlament zaczął kwestionować decyzję o przynależności Krymu do Ukrainy, argumentując, że ta była niezgodna z sowieckim prawem. Dodatkowo jedynie 54% mieszkańców Krymu poparło suwerenność Ukrainy, dlatego już we wrześniu 1991 r. po ogłoszeniu niepodległości przez to państwo, ludność zamieszkująca Półwysep postanowiła odłączyć się od Ukrainy. Przyjęła wówczas *Deklarację o suwerenności państwowej Krymu* z nazwą Republika Krymska (RK). Władze Ukrainy były w stanie pójść na ustępstwa i uznać daleko idącą autonomię Półwyspu, jednakże ten miał znajdować się w granicach państwa ukraińskiego. Wobec czego RN 29 kwietnia 1992 r. przyjęła *Ustawę o Państwowej Samodzielności Republiki Krym*, a 6 maja uchwaliła *Konstytucję RK*, językiem urzędowym został rosyjski²¹. Ukraina doszła także do porozumienia z Rosją w sprawie Floty. W czerwcu 1995 r. prezydent Rosji Borys Jelcyń podpisał porozumienie, w którym Ukraina i Rosja ustanowiły podział Floty Czarnomorskiej, gdzie 18,3% okrętów na Morzu Czarnym przypadło Ukrainie, a 81,7% Rosji²². Obok kwestii związanych z Flotą, problem stanowił także sprzęt wojskowy oraz około 800 tys. byłych żołnierzy

¹⁹ E. Mironowicz, *Rosja – Ukraina. 25 lat...*, s. 203.

²⁰ O. Subtelny, *op. cit.*, s. 585.

²¹ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 212; E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy...*, s. 37-38.

²² E. Mironowicz, *Rosja – Ukraina. 25 lat...*, s. 207.

sowieckich przebywających na terytorium Ukrainy. Ukraińskie władze oczekiwały, że większość z nich złoży przysięgę wierności wobec tego państwa. Wkrótce okazało się, że rządowi nie będzie stać na utrzymanie tak licznej armii. Ukraina po ZSRS odziedziczyła także 15% sowieckiej broni atomowej, dzięki czemu była zaraz po USA i Rosji największym mocarstwem jądrowym. Parlament Ukrainy już w październiku 1991 r. określił status państwa jako niedążącego do bycia państwem jądrowym oraz nieuczestniczącego w żadnych sojuszach wojskowych. 30 września 1992 r. przedstawiciele rządu ukraińskiego w Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) zadeklarowali, że ich kraj jest w stanie zniszczyć broń jądrową pod warunkiem otrzymania od innych państw gwarancji bezpieczeństwa i pomocy finansowej. Po dwóch latach od wystąpienia w ONZ, przy licznych naciskach ze strony państw Europy Zachodniej oraz USA i Rosji, 14 stycznia 1994 r. w Moskwie prezydenci Ukrainy, Rosji i USA podpisali deklarację, dzięki której Ukraina stawała się faktycznie państwem bez broni jądrowej w zamian za gwarancję nienaruszalności granic oraz wypłatę rekompensaty²³. W grudniu 1994 r. w Budapeszcie przedstawiciele Wielkiej Brytanii, USA i Rosji zobowiązali się szanować niepodległość, integralność terytorialną i niezmiennosc granic Ukrainy, jednakże deklaracja nie precyzowała, w jaki sposób powyższe państwa mają bronić Ukraińców w wypadku naruszenia granic państwa. Kolejna kwestia sporna między Rosją a Ukrainą dotyczyła gazu ziemnego oraz ropy naftowej. Ukraina importowała od Rosji około 90% ropy oraz 77% gazu, ze względu na sytuację ekonomiczną zaciągała ponadto wobec Moskwy ogromne długi. W latach 1993-1994 miała miejsce tzw. wojna energetyczna między państwami. Rosja zagroziła, że odetnie dostawy, dopóki rząd Ukrainy nie ureguluje długu. Chcąc załagodzić sytuację, rosyjskie koncerny gazowe i naftowe pod koniec 1995 r. wysunęły propozycję, że w ramach spłaty Kijów przekazałby Rosjanom rafinerie oraz rurociągi, które transportują gaz przez Ukrainę do państw Europy Zachodniej²⁴.

Rząd Ukrainy w pierwszych latach niepodległości zabiegał także o względy USA i Unii Europejskiej. Już w 1991 r. Kijów przystąpił do

²³ J. Hrycak, *op. cit.*, s. 327-328.

²⁴ O. Subtelny, *op. cit.*, s. 599.

Północnoatlantycznej Rady Współpracy, a już trzy lata później do programu NATO „Partnerstwo dla Pokoju”. W 1997 r. ważnym momentem w relacjach z Sojuszem Północnoatlantycznym było podpisanie *Karty o szczególnym partnerstwie między Organizacją Traktatu Północnoatlantycznego i Ukrainą* podczas szczytu w Madrycie. Powołano wówczas Komisję NATO–Ukraina, która stanowi stałe forum współpracy i wspólnych działań. W 2002 r. podczas szczytu w Pradze zapisano, że w ramach Planu Działań NATO–Ukraina celem strategicznym Ukrainy jest pełna integracja z Organizacją. Jednakże w badaniu opinii publicznej z 2005 r. tylko 15% ankietowanych Ukraińców opowiedziało się za członkostwem Ukrainy w NATO²⁵. Mimo braku poparcia w społeczeństwie, rząd Ukrainy udzielał się w ramach Paktu i do 2016 r. około 40 tys. ukraińskich żołnierzy brało udział w ponad 30 międzynarodowych misjach pokojowych²⁶. W 1994 r. Ukraina zawarła z Unią Europejską *Porozumienie o Partnerstwie i Współpracy* (PCA), a w 2003 r. została objęta koncepcją „Europejskiej Polityki Sąsiedztwa”, wobec wschodnich państw²⁷.

Ukraina borykała się również z problemami ekonomicznymi. Na początku 1992 r. 50 tys. ludzi było bezrobotnych; szacowano, że ta liczba ma zwiększyć się do końca roku o 1,5 mln. Rząd Witolda Fokina próbując ratować sytuację gospodarczą, odłączył się od strefy rublowej. Wprowadzono wówczas „kupony” jako pieniądz tymczasowy. Zabieg ten nie sprawdził się, a tempo ubożenia społeczeństwa wzrosło, zaczęło brakować także towarów na półkach sklepowych. Nastąpiła również hiperinflacja, która w 1992 r. wyniosła 2500%²⁸. W marcu 1992 r. weszła ustawa o prywatyzacji, która przewidywała sprzedaż 65% państwowych przedsiębiorstw. Wynikiem jej wprowadzenia było wzbogacenie się starej nomenklatury partyjnej, która zaczęła masowo wykupywać państwowe mienie. Ta sytuacja oburzyła społeczeństwo, które zaczęło organizować

²⁵ Ł. Lewkowicz, *Geografia historyczna, polityczna i ekonomiczna Białorusi i Ukrainy*, [w:] *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich*, t. 2, *Ukraina i Białoruś: przeszłość i współczesność ziem między Rzeczpospolitą a Rosją*, red. W. Paruch, Lublin 2013, s. 229.

²⁶ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 232.

²⁷ Ł. Lewkowicz, *op. cit.*, s. 229.

²⁸ W.A. Serczyk, *op. cit.*, s. 377-378.

strajki i manifestacje uliczne. Fokin nie wytrzymał presji i podał się do dymisji, a jego miejsce zajął Leonid Kuczma. Kuczmie podobnie jak jego poprzednikowi nie udało zdławić hiperinflacji i polepszyć sytuacji gospodarczej kraju, wobec czego w czerwcu 1993 r. kontrolę nad rządem przejął prezydent Krawczuk²⁹. Po wprowadzeniu ustawy prywatyzacyjnej na ukraińską politykę zaczęły wpływać grupy oligarchiczno-klanowe, z których grupa kijowska (zrzeszona wokół prezydenta Leonida Krawczuka), grupa dniepropietrowska (zrzeszona wokół premiera Leonida Kuczmy) oraz grupa doniecka (z wicepremierem Juchymem Zwiahilskim na czele) były najbardziej wpływowe³⁰.

Ukraina pod rządami Leonida Kuczmy

W marcu i kwietniu 1994 r. odbyły się wybory parlamentarne, tym razem zwycięstwo odnieśli komuniści, którzy zdobyli łącznie 118 na 338 miejsc w Radzie Najwyższej Ukrainy. 112 mandatów nie zostało obsadzonych ze względu na niską frekwencję³¹. Zachodnia część Ukrainy głosowała na przedstawicieli centrum oraz prawicę, natomiast wschodnia na lewicę. Kraj był pogrążony w głębokim kryzysie, dlatego większość obywateli opowiedziała się za komunistami, gdyż czuli nostalgię za Związkiem Sowieckim. Transformacja polityczna, westernizacja i prywatyzacja mienia państwowego powodowały tylko niechęć wśród Ukraińców, których byt tylko się pogarszał. Obietnice polityków dotyczące reform nie sprawdzały się, co powodowało jeszcze większą frustrację wśród społeczeństwa³².

Mimo słabego wyniku centrum, to właśnie stąd wywodziło się dwóch kandydatów, którzy zdominowali scenę polityczną podczas wyborów prezydenckich odbywających się na przełomie czerwca i lipca 1994 r. Pierwszym i najbardziej faworyzowanym z nich był ówczesny prezydent

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ W. Baluk, *System polityczny niepodległej Ukrainy i Białorusi*, [w:] *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich*, t. 2, *Ukraina i Białoruś...*, s. 122.

³¹ R. Szporluk, *op. cit.*, s. 329.

³² *Ibidem*.

Leonid Krawczuk, który w swojej kampanii docierał głównie do zachodnich obwodów państwa. Podczas przemówień i występów odwoływał się do osiągnięć niepodległościowych Ukrainy, podkreślał potrzebę budowania państwa i narodu oraz zorientowanie polityki na Europę. Jego rywal Leonid Kuczma miał poparcie wschodnich regionów oraz tamtejszych biznesmenów i dyrektorów przedsiębiorstw. W swojej kampanii kładł nacisk na kwestie gospodarcze i potrzebę zacieśnienia więzi z Rosją, będącą głównym parterem handlowym Ukrainy. Obiecywał także, że język rosyjski stanie się drugim językiem urzędowym. Komuniści, którzy wygrali wybory parlamentarne, zdawali sobie sprawę, że ich kandydat Oleksandr Moroz nie ma szans na zwycięstwo, więc w większości poparli Kuczmę³³. W drugiej turze wyborów wygrał Leonid Kuczma, zdobywając 52% głosów, natomiast jego przeciwnik i dotychczasowy prezydent uzyskał 45,1% poparcia³⁴.

Kuczma po swojej wygranej jednak rozczarował komunistów i zwolenników integracji z Rosją. Ogłosił wówczas program prorynkowych reform oraz szybko nauczył się ukraińskiego, przez co podkreślał swoje zaangażowanie w niezależność państwa³⁵. Pozycję nowego prezydenta wzmocniło także uchwalenie 28 czerwca 1996 r. konstytucji Ukrainy. Rada Najwyższa przyjęła ją stosunkiem 321 „za” do 45 „przeciw”, głosów, 12 osób się wstrzymało. Nowa ustawa zasadnicza wprowadzała ustrój prezydencko-parlamentarny. Motywowano to chęcią odrzucenia monopolu partii i tym samym sowieckiej formy rządów. We władzy wykonawczej widziano również siłę do przezwyciężania kryzysów politycznych i gospodarczych³⁶. Nowy prezydent po rozwikłaniu wewnętrznych konfliktów politycznych zaczął koncentrować się na reformach gospodarczych. Jego rząd rozpoczął dławienie hiperinflacji, która już latem 1996 r. z 2500% spadła do 0,1%, natomiast we wrześniu wprowadzono nową walutę – hrywnę. Rozpoczęła się także prywatyzacja na szeroką skalę, zaczęto przekształcać wszystkie sektory gospodarcze, szczególnie prze-

³³ O. Subtelny, *op. cit.*, s. 616.

³⁴ P. Kubicek, *op. cit.*, s. 145.

³⁵ M. Leusz, *op. cit.*, s. 150.

³⁶ A. Olechno, *op. cit.*, s. 490.

myśl i rolnictwo³⁷. W 1997 r. zmniejszyło się tempo spadu PKB, a już w 2000 r. zaczęto odnotowywać jego wzrost na poziomie 5,9%³⁸. Ukraina mimo konsekwentnych reform na przełomie 1997 i 1998 r. popadła w długi ze względu na rozwijanie się tzw. szarej strefy, niewydolność systemu podatkowego oraz złe dysponowanie finansami publicznymi.

Wygrana Kuczmy otworzyła drogę oligarchom zrzeszonym w środowisku Związku Przemysłowców i Dyrektorów Przedsiębiorstw Ukraińskich. Grupy oligarchów zaczęły się instytucjonalizować, tworząc własne partie polityczne torujące im drogę do wysokich stanowisk w państwie. Dzięki zdobytym mandatом otrzymywali immunitet, który chronił ich przed odpowiedzialnością karną. Do najważniejszych ugrupowań zalicza się Partię Regionów Ukrainy, która do 2001 r. funkcjonowała pod nazwą Partia Regionalnego Odrodzenia Ukrainy (w skrócie Partia Regionów, PR), reprezentująca interesy grupy oligarchów z Doniecka, partię Trudowa Ukraina reprezentującą grupę z Dniepropietrowska, Zjednoczenie *Hromada* pod przewodnictwem byłego premiera Pawła Łazarenki, Socjaldemokratyczną Partię Ukrainy zrzeszającą oligarchów z Kijowa oraz Partię Zielonych Ukrainy, nad którą pieczę miało lobby gazowo-naftowe³⁹.

Do swoich osiągnięć Kuczma mógł zaliczyć również podpisanie w maju 1997 r. *Traktatu o przyjaźni, współpracy i partnerstwie między Ukrainą i Federacją Rosyjską*. Na jego mocy obie strony wzajemnie uznały integralność i nienaruszalność granic. Prezydenci obydwu państw podpisując ten dokument, zobowiązali się do pokojowego rozwiązywania konfliktów. Podkreślono w nim również, że strony nie będą stosowały gróźb czy nacisków ekonomicznych w celu wymuszania ustępstw. W maju tego roku podpisano także umowę regulującą status wojsk rosyjskich na terenie Ukrainy, ponadto wojsko rosyjskie miało przede wszystkim szanować suwerenność Ukrainy i nie podejmować żadnych działań niezgodnych z ukraińskim ustawodawstwem. Wszelkie manewry samolotów i okrętów na Morzu Czarnym i przy granicy miały być uzgodnione z władzami Ukrainy. Rosja podpisała również umowę dzierżawczą, w której objęła

³⁷ J. Hrycak, *op. cit.*, s. 331.

³⁸ E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy...*, s. 93.

³⁹ M. Leusz, *op. cit.*, s. 153.

zwierzchność nad portem w Sewastopolu na 20 lat za 97,75 mln dolarów rocznie; umowa miała obowiązywać do 2017 r.⁴⁰

Leonid Kuczma podczas swojej kadencji deklarował, że najważniejszym celem Ukrainy jest włączenie się do struktur europejskich. Podczas jego rządów Ukraina weszła do wspomnianego wcześniej programu NATO „Partnerstwo dla Pokoju” oraz do Rady Europy⁴¹. Lata 1998-2000 to czas zacieśnienia relacji między Ukrainą a Unią Europejską. Wówczas weszła w życie polityczna część PCA, stwarzająca instytucjonalne ramy polityki Unii Europejskiej wobec Ukrainy. Zgodnie z postanowieniami PCA mają odbywać się coroczne spotkania prezydenta Ukrainy, reprezentacji UE, oraz Rady Współpracy na poziomie ministerialnym i komisyjnym. W 1999 r. została sformułowana *Wspólna Strategia Unii Europejskiej wobec Ukrainy*. Akcentowano w niej, że wolna, niepodległa i stabilna Ukraina należy do jednych z najważniejszych osiągnięć współczesnej Europy, ponadto zapowiedziano, że w ciągu najbliższych czterech lat Unia Europejska będzie przyczyniać się do wspierania procesów demokratycznych i reform gospodarczych, a także bezpieczeństwa Ukrainy. W dokumencie zawarto również, że UE akceptuje aspiracje Ukrainy do włączenia się w organizację europejską oraz określa ją mianem „strategicznego państwa”⁴². W polityce zagranicznej wobec państw zachodnich najlepiej rozwijały się stosunki z Polską. 21 maja 1997 r. w Kijowie prezydenci Aleksander Kwaśniewski i Leonid Kuczma podpisali *Wspólne oświadczenie o porozumieniu i pojednaniu*, którego celem było ułatwienie dialogu między narodami na tematy związane z ich trudną przeszłością. Polskie władze przyjęły na siebie również rolę adwokata spraw ukraińskich między nimi a poszczególnymi organizacjami, do których Ukraina aspirowała⁴³.

28 marca 1998 r. miały miejsce kolejne wybory parlamentarne według nowej ordynacji wyborczej. Zwyciężyli komuniści, zdobywając 28% głosów w Radzie Najwyższej. Rok później, w październiku 1999 r.

⁴⁰ E. Mironowicz, *Rosja – Ukraina. 25 lat...*, s. 207-208; Ł. Lewkowicz, *op. cit.*, s. 226.

⁴¹ J. Hrycak, *op. cit.*, s. 332.

⁴² T. Kapuśniak, *Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie*, Warszawa–Lublin 2008, s. 204-205.

⁴³ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 231.

odbyły się wybory prezydenckie, w których o reelekcję ubiegał się dotychczasowy prezydent, a jego najpoważniejszym przeciwnikiem został lider odrodzonej Komunistycznej Partii Ukrainy (KPU) Petro Symonenko. Kuczma podczas drugiej tury wyborów, odbywającej się w listopadzie 1999 r. zdobył 56,3% głosów, a jego przeciwnik 36,8%⁴⁴. Leonida Kucznię poparła Zachodnia i Centralna Ukraina, cieszył się także poparciem oligarchów, którzy chcieli zachować *status quo* w państwie, więc zapewnili mu duże zasoby finansowe podczas kampanii. Sztab Kuczmy dążąc do wygranej, zaczął wykorzystywać możliwość kontroli mediów. Rozpoczęto cenzurowanie lub blokowanie dojsć do mediów jego politycznych przeciwników. Ponadto kreowano Kucznię jako kandydata gwarantującego stabilność i porządek w państwie w przeciwieństwie do niesprawdzonego komunistycznego kandydata – Symonenki⁴⁵. W rzeczywistości Kuczma wygrał, gdyż jego naród wybrał „mniejsze zło”. Podczas swojej kampanii obiecywał poprawę i zmianę wizerunku, więc po wygranych wyborach powołał od razu nowego premiera – Wiktora Juszczenko, który objął stanowisko w grudniu 1999 r. Wicepremierem została Julia Tymoszenko⁴⁶.

Druga kadencja Leonida Kuczmy nie zaczęła się dla niego pomyślnie. Od razu po jego zaprzysiężeniu opozycjoniści zaczęli publikować w mediach społecznościowych wpisy o rozprzestrzenianiu się układów oligarchów z władzą rządową, a także szerzeniu się korupcji i nepotyzmu⁴⁷. Dodatkowo pod koniec 2000 r. wyszły na jaw kasety nagrane przez agenta ochrony prezydenta Mykoła Melnyczenko, które związane były z zabójstwem dziennikarza „Ukraińskiej Prawdy” – Heorhija Gongadze. Dziennikarz ten zasłynął serią artykułów otwarcie krytykujących powiązania oligarchów z rządem Kuczmy oraz panoszącą się korupcją wśród elit. Na nagraniach zaprezentowanych Radzie Najwyższej Ukrainy można było usłyszeć głos podobny do głosu prezydenta, który zleca zabójstwo na Gongadze⁴⁸. Po opublikowaniu nagrań wielu Ukraińców wyszło na ulicę

⁴⁴ W.A. Serczyk, *op. cit.*, s. 381; P. Kubicek, *op. cit.*, s. 148.

⁴⁵ O. Subtelny, *op. cit.*, s. 617.

⁴⁶ M. Leusz, *op. cit.*, s. 154-155.

⁴⁷ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 238.

⁴⁸ P. Kubicek, *op. cit.*, s. 159-160; W 2019 r. prokurator generalny Ukrainy Jurji Lucenko oświadczył, że Leonid Kuczma nie wydał bezpośredniego nakazu zabicia

Kijowa i rozpoczęły się manifestacje pod hasłem „Ukraina bez Kuczmy”. Po tym czasie doszło także do przetasowań na ukraińskiej scenie politycznej. Zaczęła rosnąć popularność Wiktora Juszczenki oraz Julii Tymoszenko. Latem 2001 r. istniały już w parlamencie trzy główne bloki polityczne: Za jedyną Ukrainę – blok prezydencki, drugi Blok Julii Tymoszenko, skupiony wokół byłej wicepremier oraz Nasza Ukraina zrzeszona wokół Wiktora Juszczenko⁴⁹.

Po zabójstwie dziennikarza nastawienie państw europejskich oraz USA wobec Ukrainy się zmieniło. UE zaczęła wzmacniać współpracę z Federacją Rosyjską, zwłaszcza w zakresie energetyki. USA przestała uznawać się za gwaranta niepodległości Ukrainy, szczególnie po nielegalnej sprzedaży systemów radarowych „Kolczuga” Irakowi⁵⁰. Nowo wybrany prezydent Rosji – Władimir Putin – zaczął zwiększać presję na Ukrainę w sprawie polityki energetycznej, wobec czego Kuczma powołał nowego ministra spraw zagranicznych – Anatolija Zlenko, który w swojej „doktrynie” określił Rosję i względnie USA jako głównych partnerów Ukrainy, pomijając w niej UE. W 2001 r. prezydenci Ukrainy i Rosji podpisali w Dniepropietrowsku porozumienia zawierające memorandum w kwestii polityki energetycznej oraz ustalili program koordynujący politykę zagraniczną obydwu państw na lata 2001-2007. Podczas tych spotkań Władimir Putin „zaakceptował” prezydenta Ukrainy, a Kuczma uznał elity rządzące w Rosji za gwaranta stabilności Ukrainy. W ramach pojednania i deklarowanego partnerstwa w 2002 r. Rosja ogłosiła „Rok Ukrainy”, a rok później Ukraina zrobiła podobny ukłon względem Rosji⁵¹. Na przełomie lat 2003 i 2004 r. zostały podpisane porozumienia między Ukrainą i Rosją w sprawie granic lądowych między państwami oraz wykorzystywania Morza Azowskiego i Cieśniny Kerczeńskiej przez Rosję.

dziennikarza, lecz jego działania doprowadziły do jego śmierci, *Lucenko: do śmierci Gongadzego doprowadziły działania Kuczmy*, TVN24, [on-line:] <https://tvn24.pl/swiat/dlaczego-zginal-georgij-gongadze-lucenko-do-smierci-doprowadzily-dzialania-kuczmy-ra902741-2283217> – 31 VII 2022.

⁴⁹ M. Leusz, *op. cit.*, s. 157.

⁵⁰ Y. Prystupa, *Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania polityki zagranicznej Ukrainy w latach 1999-2007*, „Wschodnioznawstwo” Vol. 2, 2009, s. 280.

⁵¹ T. Kapuśniak, *op. cit.*, s. 244-247.

W porozumieniach zapisano, że w razie wstąpienia Ukrainy do NATO, Rosja ma prawo nie wpuszczać jej okrętów na strategiczne wody⁵².

Pomarańczowa rewolucja

Wybory do Rady Najwyższej Ukrainy odbyły się w marcu 2002 r. Zwyciężyła wówczas Nasza Ukraina Wiktora Juszczenki, zdobywając 23,57% głosów, drugą pod względem poparcia była Komunistyczna Partia Ukrainy, otrzymując 19,98% głosów. Blok prezydencki zdobył zaledwie 11,77% głosów, natomiast blok Julii Tymoszenko otrzymał 7,25% poparcia⁵³. W listopadzie premierem został Wiktor Janukowycz, związany z klanem donieckich oligarchów oraz Partią Regionów, której przewodniczył od 2003 r. Janukowycz został także mianowany przez Łeonida Kuczmę swoim „następcą” i miał kandydować na stanowisko prezydenta Ukrainy w nadchodzących wyborach⁵⁴.

Dwa lata po wyborach do parlamentu ukraińskiego nadszedł czas na wybory głowy państwa. Odbyły się one jesienią 2004 r. W dwóch turach wystartowało 24 kandydatów, lecz każdy wiedział, że liczą się właściwie tylko dwaj. Do drugiej tury przeszli Wiktor Janukowycz z poparciem Władimira Putina i Łeonida Kuczmy oraz Wiktor Juszczenko z poparciem Julii Tymoszenko. Podczas kampanii wyborczej przed drugą turą dochodziło do wielu nadużyć, obydwaj kandydaci zarzucali sobie fałszerstwa podczas przebiegu pierwszej tury, a także korupcję, poglądy faszystowskie i uleganie obcym państwom. Nie omieszkali również wspomnieć ich osiągnięć podczas piastowania urzędu premiera Ukrainy. W kampanię zaangażowani byli również wyborcy poszczególnych kandydatów. Ci, którzy popierali Janukowycza podczas pikiet, manifestowali swe obawy przed „nacionalistami i faszystami” z obozu Juszczenki. Wy-

⁵² *Ibidem*, s. 248.

⁵³ T.A. Olszański, *Wybory parlamentarne na Ukrainie 2002 r. Ukraiński parlamentaryzm po wyborach*, „Prace Ośrodka Studiów Wschodnich im. Marka Karpia” (dalej: „Prace OSW”), Warszawa 2003, s. 7.

⁵⁴ M. Leusz, *op. cit.*, s. 160.

borcy Juszczenko natomiast głosili, że wygrana ich kandydata jest już właściwie przesądzona, a inny wynik wykaże tylko fałszerstwo wyborów⁵⁵. W wybory na Ukrainie włączyły się też rosyjskie media, a także sam Władimir Putin, który odwiedził Kijów i wyraził swoje poparcie dla prezydentury Janukowycza⁵⁶.

Druga tura wyborów odbyła się 21 listopada 2004 r., zwyciężył w niej Wiktor Janukowycz, który zdobył 49,4% głosów, natomiast jego przeciwnik uzyskał 46,7% poparcia⁵⁷. Nastroje społeczeństwa ukraińskiego były różne. Ze wschodu płynęły głosy zadowolenia, także prezydent Rosji dzień po ogłoszeniu nieoficjalnych wyników pogratulował Janukowyczowi zwycięstwa. Centralna Komisja Wyborcza (CKW) podała oficjalne wyniki dopiero trzy dni po zakończeniu wyborów, lecz w kraju już się odbywały masowe protesty zwolenników Juszczenko. Tyśiące demonstrantów w pomarańczowych odzieniach wieczorem 21 listopada zgromadziło się w Kijowie na placu Wolności, aby zakwestionować sfałszowane wybory. Do manifestujących przyłączyła się również Julia Tymoszenko, która przemawiała do tłumu i zachęcała go do pozostania na „polu walki”⁵⁸. Mer Kijowa Oleksandr Omelczenko przekazał ludziom zebranym na placu Niepodległości, że miasto nie będzie ingerować w protesty. W ślad Mera poszło również wojsko i Służba Bezpieczeństwa Ukrainy⁵⁹. Bierni nie pozostali także zwolennicy Janukowycza i już na terenach południowo-wschodnich (szczególnie w Doniecku i Charkowie) obwieścili programy autonomiczne tych regionów. Natomiast na Krymie tamtejsze władze rozpoczęły ogłaszanie programu separatystycznego Półwyspu⁶⁰.

Wobec wydarzeń związanych z wyborami Rada Najwyższa Ukrainy postanowiła 1 grudnia zdymisjonować premiera Janukowycza i poczekać do werdyktu Sądu Najwyższego. Ten już dwa dni później unieważnił

⁵⁵ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 246-249.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 250.

⁵⁷ P. Kubicek, *op. cit.*, s. 170.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ A. Shekhovtsov, *The „Orange Revolution” and the „Sacred” Birth of a Civic-Republican Ukrainian Nation*, „Nationalities Papers” Vol. 41, 2013, s. 736.

⁶⁰ *Ibidem*; M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 253.

wyniki podane przez CKW, ogłaszając, że druga tura wyborów odbędzie się ponownie 26 grudnia. Nieoficjalne wyniki wyborów CKW podała 28 grudnia, wówczas Juszczenko zdobył 51,99% głosów, a jego przeciwnik 44,19% głosów poparcia. Wiktor Juszczenko został oficjalnie mianowany prezydentem Ukrainy 23 stycznia 2005 r.⁶¹

Prezydentura Wiktora Juszczenki

Pomarańczowa rewolucja nie spowodowała wymiany elit. Przejmująca władzę ekipa Juszczenki w większości zasiadała w rządzie Leonida Kuczmy, jednak później weszła z nim w konflikt. Głoszone w czasie kampanii wyborczej postulaty Juszczenki o rozliczeniu poprzedniej władzy okazały się tylko obietnicami bez pokrycia⁶². Mimo braku wymiany elit, społeczeństwo Ukrainy liczyło na to, że jego państwo pod przewodnictwem Juszczenki będzie lepiej przygotowane do wstąpienia w szeregi Unii Europejskiej, która w 2004 r. rozszerzyła swoje granice o kraje postsowieckie m.in. Polskę, Estonię, Litwę czy Węgry. Mimo zjednoczenia w czasie pomarańczowej rewolucji, jej przywódcy tj. Julia Tymoszenko i Wiktor Juszczenko szybko się skonfliktowali. Prezydent sprzeciwiał się planom Tymoszenko (piastującej urząd premiera) dotyczących rewizji przeprowadzonej za rządów Kuczmy prywatyzacji, był także przeciwny próbom narzucenia kontroli cen energii przez państwo. Uważał też, że propozycje związane z podwyżką emerytur i wydatków socjalnych jeszcze bardziej osłabią gospodarkę państwa. Oprócz tych kwestii powołał również swojego przyjaciela – Petra Poroszenkę na stanowisko szefa Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy (RBNiOU), nadając mu dodatkowe uprawnienia do wydawania rozkazów ministerstwom bez konieczności konsultacji swoich decyzji z premierem⁶³. Julia Tymoszenko z pewnością

⁶¹ T.A. Olszański, *Wybory prezydenckie na Ukrainie, październik–grudzień 2004 roku*, „Prace OSW”, Warszawa 2005, s. 19-20.

⁶² K. Kozłowski, *Wpływ pomarańczowej rewolucji na ukraiński system polityczny*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2011, nr 2, s. 220-221.

⁶³ P. Kubicek, *op. cit.*, s. 174.

mogła pochwalić się kilkoma sukcesami w czasie piastowania urzędu premiera. Mimo sporów z prezydentem, jej rządowi udało się uporządkować system podatkowy, uprościć procedury związane z inwestycjami przedsiębiorców z zagranicy oraz ograniczyć kontrabandę. Jednakże w połowie 2005 r. doszło także do starć między Petrem Poroszenką a premier Tymoszenko, która oskarżała szefa RBNiOU i osoby współpracujące z prezydentem o korupcję. Wobec tego 8 września 2005 r. Juszczenko zdymisjonował Tymoszenko z urzędu premiera oraz Poroszenkę z jego dotychczasowej funkcji⁶⁴.

Mimo sporów z panią premier, Juszczenko prężnie działał na arenie międzynarodowej. Otwarcie głosił, że Ukraina jest krajem europejskim i dąży do zacieśnienia relacji z organizacjami i państwami zachodnimi. Po wygranych wyborach prezydent odbył serię wizyt w stolicach państw Europy oraz w Ameryce. W 2005 r. miał spotkanie z sekretarzem generalnym Rady Unii Europejskiej Javierem Solaną, a w kwietniu tego samego roku odwiedził Waszyngton i spotkał się z Georgem Bushem, od którego otrzymał zapewnienie, że USA wesprze starania Ukrainy o członkostwo w NATO. Mimo przychylności zachodnich państw, Juszczenko niechętnie podchodził do reform wewnętrznych w kraju, a tym samym ograniczenia wpływu oligarchów na rządy w państwie⁶⁵.

Na początku 2006 r. Julia Tymoszenko działała już w opozycji. Zaczęła wówczas oskarżać prezydenta o podpisanie niekorzystnej umowy z Rosją dotyczącej gazu, domagała się także postawienia przed sądem ministra energetyki Iwana Płaczkowa oraz szefa Naftogazu Oleksijja Iwczenkę⁶⁶. Konflikt z Rosją zaczął przybierać na sile, gdy Ukraina odmówiła podpisania licznych umów w sferze wojskowości w ramach WNP oraz prowadziła niekonsekwentną politykę we Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej działającej przy WNP. Rząd Ukrainy twierdził, że zawarcie tych umów stoi w sprzeczności z interesem Ukrainy, która aspiruje do stania się członkiem Światowej Organizacji Handlu (WTO)⁶⁷.

⁶⁴ E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy...*, s. 223.

⁶⁵ O. Subtelny, *op. cit.*, s. 648-649.

⁶⁶ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 260.

⁶⁷ Y. Prystupa, *op. cit.*, s. 291-292; Ukraina została członkiem WTO w 2008 r., szerzej na temat: D. Butyter, *Konsekwencje przystąpienia Ukrainy do Światowej Organizacji*

W marcu 2006 r. odbyły się wybory do Rady Najwyższej Ukrainy komplikujące prowadzenie polityki Juszczence. Zwycięską partią okazała się Partia Regionów Ukrainy, która zdobyła 186 mandatów (32% głosów). Na jej czele stał wówczas przeciwnik Juszczenzi z czasu wyborów prezydenckich – Wiktor Janukowycz. Ponadto drugie miejsce zajął Blok Julii Tymoszenko, obejmujący 129 miejsc (22,3% głosów) w Radzie Najwyższej. Trzecie miejsce w parlamencie zajęła Nasza Ukraina z poparciem 14% głosów (81 mandatów)⁶⁸. Premierem został Wiktor Janukowycz, który stanowisko wykorzystywał do umacniania swojej pozycji, Partii Regionów oraz wspierających ją klanów oligarchów ze wschodu Ukrainy. Dążył także do uzyskania większości w parlamencie, która umożliwiałaby mu zmianę konstytucji. Zaczął drogą różnych koncesji i przekupstw pozyskiwać skorumpowanych członków Bloku Julii Tymoszenko oraz Naszej Ukrainy. Prezydent, chcąc sprzeciwić się tej sytuacji, a tym samym zachować władzę, podjął decyzję o rozwiązaniu Rady Najwyższej i przeprowadzeniu nowych wyborów parlamentarnych, wyznaczając je na 27 maja 2007 r. Argumentował swoją decyzję tym, że w wyniku poszczególnych transferów między ugrupowaniami obecny parlament nie odzwierciedla woli wyborców⁶⁹. Faktycznie wybory odbyły się 30 września 2007 r., tym razem również zwyciężyła Partia Regionów Ukrainy, jednakże liczba jej mandatów spadła do 175 miejsc. Drugie miejsce zajął Blok Juli Tymoszenko, zdobywając wówczas 156 mandatów, Nasza Ukraina zdobyła o dziewięć miejsc mniej, jednakże nadal zostawała trzecim co do wielkości ugrupowaniem w parlamencie⁷⁰. Premierem została Julia Tymoszenko i piastowała swój urząd do 2010 r. Podczas jej kadencji znowu następowały zatargi między nią a prezydentem. Do głosu zaczęły bardziej dochodzić ugrupowania prorosyjskie, ponadto latem 2008 r. miał miejsce kolejny kryzys w koalicji rządowej. Rok później nadeszła następna „wojna gazowa” z Rosją, wobec której Tymoszenko podpisała w 2009 r. umowę na tranzyt gazu przez Ukrainę na 10 lat, ograniczający rolę pośredników.

Handlu, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” Vol. 1, 2015, nr 41.

⁶⁸ P. Kubicek, *op. cit.*, s. 177.

⁶⁹ E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy...*, s. 226.

⁷⁰ P. Kubicek, *op. cit.*, s. 179.

W wyniku tej umowy coraz bardziej zwiększały się wpływy na politykę gazową oligarchów rosyjskich⁷¹.

Prezydentura Wiktora Janukowycza

Od połowy 2009 r. zaczął się intensywny okres kampanii wyborczej, poprzedzającej wybory prezydenta Ukrainy w styczniu 2010 r. W wyborach wzięło udział 18 kandydatów, w tym Juszczenko, który ubiegał się o reelekcję. Jego rywalami byli Julia Tymoszenko oraz Wiktor Janukowycz. Podczas tej kampanii wyborczej kandydaci mieli dostęp do środków masowego przekazu, co było nowością na Ukrainie. Oligarchowie poszczególnych klanów włączyli się w kampanie swych kandydatów, wykorzystując swoje wpływy m.in. poprzez portale internetowe i społecznościowe. Dzięki temu zaangażowaniu troszczyli się także o własne interesy⁷². Dotychczasowy prezydent przed wyborami miał słabe wyniki w sondażach, co wynikało z kryzysu oraz niesmaku, jaki pozostał po jego rządach. Ukraina borykała się ze zubożeniem, mimo pierwszych osiągnięć na arenie międzynarodowej i zapowiedzi reform to obietnice z czasów pomarańczowej rewolucji się nie spełniły⁷³. Wiktor Janukowycz w swoim programie „miał” remedium na problemy ukraińskiego społeczeństwa. Akcentował w nim konieczność głębokich reform gospodarczych, konstytucyjnych, walkę z korupcją oraz postulował potrzebę integracji z Europą. Jako ludzi skorumpowanych przedstawiał liderów pomarańczowej rewolucji na czele z Julią Tymoszenko, za której rządów (jak uważał) wyprzedano ukraińskie przedsiębiorstwa zagranicznym potentatom⁷⁴.

Jak przewidywały sondaże przedwyborcze, w pierwszej turze odpadł dotychczasowy prezydent, który uzyskał zaledwie 5% głosów. W drugiej

⁷¹ T. Kapuśniak, *op. cit.*, s. 261-262; O. Subtelny, *op. cit.*, s. 652.

⁷² E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy...*, s. 230.

⁷³ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 265-266.

⁷⁴ *Ibidem*; R. Kęsek, *Społeczno-polityczne uwarunkowania kryzysu i przemian na Ukrainie na przełomie 2013 i 2014 roku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2015, nr 2, s. 13-14.

turze wyborów znalazła się Julia Tymoszenko oraz Wiktor Janukowycz. Trzecią osobą z największym poparciem był Serhij Tihipko posiadający 13% głosów. Druga tura przyniosła zwycięstwo Wiktorowi Janukowyczowi, który zdobył prawie 49% głosów, a jego przeciwniczka 45,5% głosów poparcia⁷⁵.

25 lutego 2010 r. odbyło się pierwsze wystąpienie nowo wybranego prezydenta, podczas którego (zgodnie z postulatami wyborczymi) powołał do życia Komitet ds. Reform Gospodarczych i Państwowy Komitet Antykorupcyjny. Jednakże utworzenie tych instytucji miało jedynie poprawić wizerunek Janukowycza wśród opinii publicznej⁷⁶. Większość parlamentarną przejęła Partia Regionów (w jej frakcji znalazły się oprócz tego KPU, Blok Łytwna oraz 16 deputowanych z Bloku Julii Tymoszenko), której przewodniczącym został Mykoła Azarow. Frakcja przychylna Janukowyczowi już w marcu 2010 r. odwołała Julię Tymoszenko z funkcji premiera, a na czele nowego rządu stanął Azarow. Miesiąc później Sąd Konstytucyjny, będący już pod wpływem nowego prezydenta, postanowił unieważnić zmiany *Konstytucji* Ukrainy z 2004 r. i powrócono do prezydencko-parlamentarnej formy rządów zamiast formy parlamentarno-prezydenckiej⁷⁷. Kolejną decyzją podjętą przez Janukowycza oraz podległą mu Radę Najwyższą i rząd było przedłużenie stacjonowania Floty Czarnomorskiej na Krymie o kolejne 25 lat w zamian za obniżenie cen gazu dla Ukrainy. W kolejnych miesiącach przeprowadzono reformy: socjalną, szkolnictwa, podatkową, a także sądownictwa. Ta ostatnia w praktyce pozwalała władzy selekcjonować sędziów. Głównym kryterium dla nowo wybranych sędziów stała się lojalność wobec obozu rządzącego i wykonywanie jego poleceń⁷⁸. Okazją do wykorzystania wpływów w sądownictwie było aresztowanie Julii Tymoszenko w sierpniu 2011 r. pod zarzutem korupcji, a 11 października 2011 r. skazanie jej na siedem lat więzienia⁷⁹. Aresztowanie byłej premier wywołało obu-

⁷⁵ E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy...*, s. 231.

⁷⁶ R. Kęsek, *op. cit.*, s. 14.

⁷⁷ L. Hurska-Kowalczyk, *Reżim polityczny na Ukrainie w okresie prezydentury Wiktor Janukowycza*, „Roczniki Nauk Społecznych” Vol. 8, 2016, nr 1, s. 117-118.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 121.

⁷⁹ Z. Parafinowicz, M. Potocki, *Wilki żyją poza prawem*, Wołowiec 2015, s. 63-65.

rzenie wśród państw europejskich, wobec czego doszło do opóźnienia podpisania umowy stowarzyszeniowej z UE, o którą przez ostatnie lata zabiegała Ukraina⁸⁰.

W 2012 r. odbyły się kolejne wybory parlamentarne, w których Partia Regionów uzyskała 189 miejsc w parlamencie i mimo spadku poparcia zdołała zachować większość w Radzie Najwyższej Ukrainy. Na drugim miejscu znalazła się Zjednoczona Opozycja Batkiwszczyna, która zdobyła 25,54% głosów przekładających się na 102 mandaty. Na trzecim miejscu uplasowała się partia Ukraiński Demokratyczny Alians na rzecz Reform (UDAR), której liderem został sławny bokser – Witalij Kliczko⁸¹. Jeszcze w trakcie kampanii wyborczej dochodziło do nadużyć ze strony władzy, m.in. wszczynano postępowania sądowe wobec kandydatów opozycji, policja blokowała przejazdy ich samochodów na wiece wyborcze (jeśli już jakiś udało się zorganizować), a także wywierano presję na media wspierające przeciwników Partii Regionów⁸². Mimo niewielkiej przewagi nad opozycją, po 2012 r. Janukowyczowi udało się całkiem zmarginalizować rolę parlamentu. Rada Najwyższa Ukrainy została jedynie organem, który przegłosowywał ustawy zaproponowane przez rząd i oligarchów z otoczenia prezydenta. Posiedzenia odbywały się przy praktycznie pustej sali, a do głosowań oddelegowano konkretnych parlamentarzystów⁸³.

Ważnym elementem w polityce, jaką prowadził Janukowycz, było angażowanie członków rodziny w działalność biznesowo-rządową. Po wygranych wyborach w 2010 r. i utrwaleniu swojej władzy w 2012 r., dzięki wygranej Partii Regionów mógł bez konsekwencji obsadzać najważniejsze stanowiska w państwie swoimi zaufanymi osobami. Już pod koniec 2010 r. prezesem Narodowego Banku Ukrainy został Serhij

⁸⁰ T.A. Olszański, W. Konończuk, *Sprawa Tymoszenko pogłębia kryzys w relacjach Ukrainy z UE*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-10-19/sprawa-tymoszenko-poglebia-kryzys-w-relacjach-ukrainy-z-ue> – 2 VIII 2022.

⁸¹ T.A. Olszański, *Po wyborach parlamentarnych na Ukrainie: trudne zwycięstwo Partii Regionów*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-11-07/po-wyborach-parlamentarnych-na-ukrainie-trudne-zwyciestwo-partii> – 2 VIII 2022.

⁸² L. Hurska-Kowalczyk, *Reżim polityczny...*, s. 123-124.

⁸³ R. Kęsek, *op. cit.*, s. 14-15.

Arbuzow, uznawany za osobistego bankiera rodziny Janukowyczów. Rok później szefem Państwowej Służby Podatkowej został Ołeksandr Klymenko, bliski znajomy Ołeksandra Janukowycza – syna prezydenta. Na przełomie 2011 i 2012 r. ludzie powiązani z „rodziną” (jak zaczęto określać otoczenie Janukowycza) objęli główne resorty siłowe. Na czele Ministerstwa Spraw Wewnętrznych stanął Witalij Zacharczenko, szefem Służb Bezpieczeństwa został Ihor Kalinin, a ministrem obrony Ukrainy Dmytro Sałamatin. Natomiast synowie prezydenta Ołeksandr i Wiktor byli odpowiedzialni za interesy i majątek ojca⁸⁴. O skuteczności w zarządzaniu tym ostatnim przez Ołeksandra Janukowycza może świadczyć nadanie mu przez magazyn Forbes w 2012 r. tytułu „najsukcesowniejszego biznesmena na Ukrainie”. Rozbudowana wówczas siatka pomiędzy instytucjami państwowymi pozwalała bez przeszkód zasilać budżet „rodziny” Janukowycza oraz Partii Regionów⁸⁵.

Prezydenturze Janukowycza od samego początku towarzyszyły liczne protesty. Na przełomie listopada i grudnia 2010 r. na placu Niepodległości w Kijowie miały miejsce strajki przedsiębiorców przeciwnych reformie podatkowej, która uderzała szczególnie w tych dysponujących średnimi i małymi firmami. Jeszcze w 2010 r. organizowano manifestacje studentów przeciwko nominacji na ministra oświaty i nauki Dmytra Tabaczynka, który uchodził za prorosyjskiego polityka. Z kolei w 2011 r. protestowali likwidatorzy awarii w Czarnobylu oraz uczestnicy wojny w Afganistanie, którym odebrano ulgi socjalne. Przez następne lata odbywały się także pikiety dotyczące ustawy wzmacniającej status języka rosyjskiego czy demonstracje przeciwko nadużyciom i brutalności ze strony milicji wobec strajkujących i opozycji⁸⁶.

Podpisanie umowy stowarzyszeniowej z UE uzależniono od poprawy demokracji w państwie oraz ograniczenia korupcji. Po uwięzieniu byłej premier Parlament Europejski ustanowił misję, której członkami zostali Aleksander Kwaśniewski oraz Pat Cox. Formalnie misja Coxa i Kwaśniewskiego miała na celu monitorowanie przebiegu procesu Tymoszenko

⁸⁴ S. Matuszak, *Demokracja oligarchiczna. Wpływ grup biznesowych na ukraińską politykę*, „Prace OSW”, Warszawa 2012, s. 43-45.

⁸⁵ R. Kęsek, *op. cit.*, s. 17.

⁸⁶ L. Hurska-Kowalczyk, *Reżim polityczny...*, s. 124-125.

oraz pomoc przy wdrażaniu reform w państwie. Jednakże były prezydent Polski w późniejszych wywiadach wskazywał, że rozmowy z Janukowiczem stawały się coraz trudniejsze, szczególnie w 2013 r., kiedy to władze rosyjskie zwiększyły naciski na Ukrainę oraz ograniczyły eksport jej towarów do Rosji⁸⁷.

Rewolucja godności i jej następstwa

Pod koniec listopada 2013 r. odbył się w Wilnie długo wyczekiwany przez Ukraińców szczyt UE, podczas którego miała zostać podpisana umowa stowarzyszeniowa. Rada Najwyższa Ukrainy już od września 2013 r. zaczęła przyjmować tzw. ustawy europejskie, będące warunkiem podpisania wspomnianej umowy. Równocześnie z wprowadzaniem ustaw, rosła presja ze strony Rosji, która wprowadziła embargo na towary z Ukrainy, dając tym samym do zrozumienia rządowi Mykoły Azarowa, że podpisanie umowy może skutkować ograniczeniem dostępu do rosyjskiego rynku zbytu. Władze Ukrainy chciały temu zaradzić, więc starały się obarczyć UE potencjalnym fiaskiem związanym z niepodpisaniem umowy stowarzyszeniowej. Liczyli również, że Unia Europejska wstrzyma integrację Ukrainy w związku z sytuacją Julii Tymoszenko. Zabieg ten się nie powiódł i najważniejsi politycy ukraińscy zaczęli już na przełomie października i listopada wskazywać negatywne skutki związania się ich państwa z UE. Podkreślali, że UE powinna wystosować rekompensatę finansową wobec Ukrainy, gdyż ta może być wkrótce odcięta od największego rynku zbytu, czyli Rosji⁸⁸.

⁸⁷ M. Olchawa, *A Delayed Success: The Result of the Kwasniewski-Cox Mission in Ukraine, New Eastern Europe*, [on-line:] <https://neweasterneurope.eu/2017/10/30/delayed-success-result-kwasniewski-cox-mission-ukraine/> – 5 VIII 2022; szerzej na temat: M. Olchawa, *Misja Ukraina*, Warszawa 2016.

⁸⁸ W. Konończuk, *Ukraina rezygnuje z podpisania umowy stowarzyszeniowej w Wilnie: przyczyny i implikacje*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-11-27/ukraina-rezygnuje-z-podpisania-umowy-stowarzyszeniowej-w-wilnie> – 5 VIII 2022.

21 listopada 2013 r. premier Mykoła Azarow wydał oświadczenie, że jego rząd wstrzymuje przygotowania do podpisania umowy stowarzyszeniowej i umowy o strefie wolnego handlu z UE. Decyzję tę poprzedziło spotkanie Wiktora Janukowycza z prezydentem Rosji Władimirem Putinem, który od samego początku eurointegracji Ukrainy starał się zachować to państwo w rosyjskiej strefie wpływów⁸⁹. Po listopadowym oświadczeniu premiera Ukrainy jeszcze tego samego dnia zebrało się na placu Niepodległości w Kijowie około 1,5 tys. pokojowo nastawionych demonstrantów. Gdy trzy dni później Janukowycz odrzucił propozycję podpisania umowy stowarzyszeniowej w Wilnie, na Euromajdanie pojawiło się około 100 tys. protestujących⁹⁰. Manifestacje ogarnęły cały kraj, lecz głównym ośrodkiem pozostał Kijów. 30 listopada rząd w obawie przed powtórzeniem się sytuacji z czasów pomarańczowej rewolucji postanowił rozgonić demonstrantów z użyciem siły. Do stolicy sprowadzono oddziały milicji, które zaczęły brutalnie rozprawiać się z protestującymi oraz opozycją⁹¹. Pokojowe protesty pod hasłem „rewolucji godności” przeobraziły się w starcia z milicją, która traktowała zgromadzoną ludność na Majdanie pałkami, gazem oraz ostrą amunicją. Do głównych postulatów manifestujących należało uwolnienie aresztowanych demonstrantów i zaprzestanie represji, podanie się rządu do dymisji, ustąpienie prezydenta i rozwiązanie Rady Najwyższej, a następnie rozpisanie przedterminowych wyborów, podpisanie umowy stowarzyszeniowej z UE oraz pociągnięcie do odpowiedzialności karnej skorumpowanych urzędników. Natomiast niewielka część demonstrantów domagała się uwolnienia Julii Tymoszenko z więzienia⁹². 6 stycznia Rada Najwyższa

⁸⁹ P. Pietnoczka, *Eurointegracyjna droga Ukrainy*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2018, nr 1, s. 160.

⁹⁰ Podczas protestów plac Niepodległości przybrał nazwę Euromajdanu od ukraińskiej nazwy placu – Majdan Niepodległości; A. Synowiec, *Kijowski Majdan jako symbol nowej Ukrainy*, „Studia Entologiczne i Antropologiczne” 2015, nr 15, s. 145; L. Hurska-Kowalczyk, *Umowa stowarzyszeniowa między Unią Europejską a Ukrainą jako wyzwanie dla Polski*, „Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2016, nr 2, s. 135.

⁹¹ S. Plokhyy, *The Gates of Europe: A History of Ukraine*, New York, NY 2015, s. 339.

⁹² W. Kłymonczuk, *Ukraina w poszukiwaniu wolności – od Rewolucji Godności do wyborów parlamentarnych w 2014 roku*, „Wschód Europy” 2015, nr 1, s. 99.

uchwalała tzw. ustawy dyktatorskie, które ograniczały wolność wypowiedzi oraz zrzeszania, ułatwiając tym samym możliwość prześladowania manifestujących. Wobec starć protestujących z milicją bezsilna pozostawała także opozycja, która pozostawała bez wyraźnego lidera⁹³. Zwiększenie intensywności rozruchów miało miejsce 18 lutego 2014 r., kiedy nastąpiła blokada parlamentu przez opozycję⁹⁴. W wyniku blokady w ciągu najbliższych trzech dni doszło do krwawych walk, w których życie straciło dziewięciu milicjantów oraz 68 protestujących⁹⁵. Użycie siły wobec demonstrantów pochwalali politycy urzędujący na Krymie oraz w południowo-wschodnich regionach kraju. Lokalne oraz rosyjskie media (tj. Rossija-1, RTR, Rossija-24, NTV) w swoich przekazach mówiły o radykalizacji mieszkańców zachodniej Ukrainy, określali ich mianem faszystów, nacjonalistów oraz potomków UPA gloryfikujących Stepana Bandere oraz SS-Gailizien⁹⁶. Impas został przełamany 21 lutego, kiedy to pod naciskiem m.in. ministrów spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego, Franka Waltera Steinmeiera i Laurenta Fabiusa doszło do porozumienia między prezydentem i rządem Ukrainy oraz liderami opozycji Arsenijem Jaceniukiem (Batkiwszczyna), Witalijim Kliczko (UDAR) oraz Ołehem Tiahnybokiem (Swoboda)⁹⁷. W podpisanym dokumencie Janukowycz ogłosił uchwałę o przedterminowych wyborach oraz przywrócenie tekstu konstytucji z 2004 r. Jeszcze tego samego dnia parlament Ukrainy domagał się dymisji prezydenta, a także podjął uchwałę o zwolnieniu z więzienia Julii Tymoszenko. Nazajutrz Rada Najwyższa Ukrainy

⁹³ L. Hurska-Kowalczyk, *Opozycja parlamentarna wobec Euromajdanu na Ukrainie*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K” Vol. 28, 2021, nr 1, s. 132-133.

⁹⁴ S. Plochy, *op. cit.*, s. 339.

⁹⁵ *Ibidem*. Według danych przytoczonych przez Amnesty International w ciągu trwania protestów zginęło 105 osób, w tym 13 milicjantów: Amnesty International, [on-line:] <https://amnesty.org.pl/ukraina-mija-rok-od-protestow-na-euromajdanie-ofiary-przemocy-wciaz-domagaja-sie-sprawiedliwosci/> – 5 VIII 2022.

⁹⁶ D. Pudło, *Ukraińsko-rosyjska wojna propagandowa: od wydarzeń na Euromajdanie po konflikt w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1, s. 149-150.

⁹⁷ L. Hurska-Kowalczyk, *Umowa stowarzyszeniowa...*, s. 135-136; M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 293.

odsunęła od władzy Janukowycza większością głosów 328 parlamentarzystów, jednakże głosowanie nie spełniało warunku $\frac{3}{4}$ części głosów, wskutek czego dotychczasowy prezydent został zdymisjonowany nielegalnie. RN argumentowała swą decyzję tym, że Janukowycz po ucieczce z kraju wraz z częścią rządu w nocy z 21 na 22 listopada przestał spełniać swoje obowiązki⁹⁸. Tego dnia parlament ukraiński pozbawił także stanowiska dotychczasowego przewodniczącego RN Wołodomyra Rybaka, członka Partii Regionów, i na jego miejscu osadził Ołeksandra Turczynowa z Batkiwszczyny, który do czasów wyborów pełnił obowiązki prezydenta Ukrainy. Wybrano także nowego szefa rządu – Arsenija Jaceniuka⁹⁹. Już 21 marca 2014 r. nowy premier w imieniu swojego rządu w Brukseli podpisał polityczną część umowy stowarzyszeniowej z UE¹⁰⁰.

Końcem lutego 2014 r., po wydarzeniach w Kijowie, na wschodzie Ukrainy zaczęła się rebelia antypaństwowa. Do pierwszych demonstracji doszło na Półwyspie Krymskim, a następnie rozprzestrzeniły się one na tereny obwodów: Odessy, Charkowa, Ługańska oraz Doniecka. Wówczas wznoszono hasła: „Faszyzm nie przejdzie! Chcemy do Rosji!”. W następnych dniach domagano się rozpisania referendum na Krymie, którego celem było odłączenie go od terenów Ukrainy. Na Półwyspie zaczęły pojawiać się nieoznakowane wojska, wyłączono także ukraińskie kanały telewizyjne, a w ich miejsce umieszczono takie jak: Rossija 1, Rossija 24 oraz Pierwyj Kanał¹⁰¹. 16 marca odbyło się nielegalne referendum w sprawie odłączenia Krymu od Ukrainy i przyłączenia go do Federacji Rosyjskiej. Za podjęciem takiego kroku opowiedziało się 96,8% głosujących przy 83,1% frekwencji. Dwa dni później Władimir Putin proklamował aneksję Krymu włącznie z wydzielonym miastem Sewastopolem jako dwoma wyodrębnionymi podmiotami istniejącymi w ramach Rosji¹⁰².

⁹⁸ D. Pudło, *op. cit.*, s. 150; szerzej na temat: G. Kowalski, *Pozbawienie władzy prezydenta Ukrainy przez parlament w 2014 r. (analiza konstytucyjna)*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2017, nr 3.

⁹⁹ P. Pietnoczka, *op. cit.*, s. 160.

¹⁰⁰ L. Hurska-Kowalczyk, *Umowa stowarzyszeniowa...*, s. 136.

¹⁰¹ D. Pudło, *op. cit.*, s. 151.

¹⁰² T.A. Olszański, A. Sarna, A. Wierzbowska-Miazga, *Konsekwencje aneksji Krymu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu> – 6 VIII 2022.

Aneksja nie została uznana przez władze w Kijowie oraz państwa ONZ. Rosja złamała zasadę *pacta sunt servanda*, łamiąc postanowienie z 1994 r., w którym razem z USA i Zjednoczonym Królestwem zobowiązywała się strzec integralności granic Ukrainy. Złamała również *Traktat o przyjaźni, współpracy i partnerstwie pomiędzy Ukrainą a Federacją Rosyjską* z 1997 r. Swoje stanowisko wobec aneksji władze rosyjskie argumentowały tym, że w związku z nielegalną zmianą władzy na Ukrainie Rosja nie jest związana żadnymi postanowieniami traktatowymi, a także wspierały się argumentem o zasadzie samostanowienia narodów i wynikającej z niej możliwości o decydowaniu o własnym losie i przynależności państwowej¹⁰³.

Po aneksji Półwyspu Krymskiego w południowo-wschodnich częściach Ukrainy coraz liczniejsze były protesty, które nasiliły się początkiem kwietnia 2014 r. Wówczas w regionach Donieckiego Zagłębia Węglowego podobnie jak wcześniej na Krymie pojawiły się nieoznakowane uzbrojone grupy, które zaczęły przejmować w regionie główne budynki administracyjne, fabryki, wojskowe jednostki, lokalne telewizje oraz lotniska¹⁰⁴. 7 kwietnia 2014 r. władze obwodu donieckiego ogłosiły powstanie Donieckiej Republiki Ludowej, z budynku, w którym urzędowały, ściągnięto flagę Ukrainy i wywieszono czarno-niebiesko-czerwoną flagę symbolizującą DRL. Samozwańcze dowództwo oznajmiło także, że 11 maja planuje przeprowadzić referendum niepodległościowe. W następstwie za obwodem donieckim poszły władze Ługańska, które 27 kwietnia 2014 r. ogłosiły powstanie Ługańskiej Republiki Ludowej, a na 12 maja zaplanowały również tożsame do DRL referendum. Niepodległość Donieckiej Republiki Ludowej poparło 89% głosujących, natomiast ŁRL 96%¹⁰⁵. W odpowiedzi na zaistniałą sytuację władze ukraińskie przeprowadziły „operację antyterrorystyczną” (ATO), która w połowie sierpnia 2014 r. opanowała w 75% terytorium okupowane przez separatystów, zajmując przy tym Mariupol i Słowiańsk¹⁰⁶.

¹⁰³ K. Rydel, *Przylączenie Krymu przez Rosję w świetle prawa międzynarodowego*, „Historia@Teoria” Vol. 1, 2018, nr 7, s. 226-230.

¹⁰⁴ A. Gładii, *Konflikt zbrojny w Donbasie w latach 2014/2015 – rozłam wewnętrzny czy ukraińsko-rosyjska wojna? Scenariusze dalszego rozwoju konfliktu*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10, s. 107.

¹⁰⁵ D. Pudło, *op. cit.*, s. 155-156.

¹⁰⁶ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 305.

„Nowy kurs” Petra Poroszenki

25 maja 2014 r. odbyły się wybory prezydenckie na Ukrainie, które wygrał w pierwszej turze Petro Poroszenko, uzyskując 54,7% głosów. Jego przeciwniczka Julia Tymoszenko zdobyła 12,8% głosów przy 60% frekwencji. Wyborów tych nie udało się zorganizować w obwodach okupowanych przez separatystów i żołnierzy rosyjskich. Nowo wybrany prezydent był już znany opinii publicznej nie tylko jako potentat czekoladowy, ale także jako przewodniczący Narodowego Banku Ukrainy oraz minister spraw zagranicznych w rządzie Janukowycza, a następnie minister rozwoju gospodarczego i handlu w rządzie Azarowa. W czasie rewolucji godności wspierał finansowo protestujących oraz występował na wiecach u boku Witalija Kliczki, jednakże nie brał udziału podczas lutowych rokowań opozycji z Janukowyczem¹⁰⁷. Jedną z pierwszych decyzji nowego prezydenta było złożenie podpisu pod ekonomiczną częścią umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską, wobec czego Ukraina dołączyła do strefy wolnego handlu¹⁰⁸. W październiku odbyły się wybory parlamentarne, które wygrał Blok Petra Poroszenki, zdobywając 132 mandaty, drugie miejsce zajął Front Ludowy, posiadając w parlamencie 82 deputowanych. W Radzie Najwyższej Ukrainy znalazła się też m.in. partia Samopomoc, Blok Opozycyjny, Partia Radykalna oraz Batkiwischczyna (z której w wyniku rozłamu odeszli Arsenij Jaceniuk i Ołeksandr Turczynow, zasilając Front Ludowy)¹⁰⁹.

Nowy układ sił w polityce Ukrainy nie przyniósł jednak remedium na krytyczny stan państwa. Niespełnione zapowiedzi Poroszenki z kampanii wyborczej mówiące o zwalczaniu korupcji, neoliberalizacji kursu gospodarczego oraz wspieraniu średniego i małego biznesu doprowadziły do spadku zaufania wyborców. Na politykę ukraińską ciągle miały wpływ grupy oligarchów, zarzucano także prezydentowi, że toleruje ko-

¹⁰⁷ A. Wierzbowska-Miazga, T.A. Olszański, *Poroszenko prezydentem Ukrainy*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-05-28/poroszenko-prezydentem-ukrainy> – 6 VIII 2022.

¹⁰⁸ L. Hurska-Kowalczyk, *Umowa stowarzyszeniowa...*, s. 136.

¹⁰⁹ W. Baluk, *Wybory parlamentarne i przetargi koalicyjne na Ukrainie w 2014 roku*, „Wschód Europy” 2015, nr 1, s. 145.

rupcję w swoim otoczeniu i zachowania patologiczne w polityce i administracji. W lipcu 2017 r. podczas manifestacji w kraju żądano powołania sądu antykorupcyjnego oraz likwidacji immunitetu, który chronił posłów będących pod wpływem oligarchów¹¹⁰.

Problemem, z jakim wciąż borykał się prezydent oraz rząd ukraiński, był konflikt w Donbasie. We wrześniu 2014 r. podpisano pierwsze zawieszenie broni między Ukrainą a samozwańczymi republikami oraz Rosją. Postanowienia umowy były wielokrotnie łamane aż do lutego 2015 r., gdy spór wszedł w stan „zamrożenia” po podpisaniu tzw. porozumień mińskich¹¹¹. Jeszcze w styczniu 2015 r. Rada Najwyższa Ukrainy uznała Rosję za agresora a DRL i ŁRL za organizacje terrorystyczne, natomiast pod koniec roku prezydent Rosji przyznał, że jest możliwa aktywność jednostek rosyjskich na terytorium Ukrainy, lecz nie są one jednoznacznie określone jako regularna armia. W 2018 r. drony Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie zarejestrowały konwoje oraz sprzęt przekraczający granicę między Ukrainą a Rosją na terenach okupowanych przez separatystów¹¹².

Poroszenko w ostatnim roku swojej kadencji nie cieszył się popularnością, wiele rodzin nadal otrzymywało niskie wynagrodzenia za pracę w przeciwieństwie do powiększających się bogactw biznesmenów oraz urzędników państwowych. Zmęczone społeczeństwo irytowała ciągła korupcja i nepotyzm. Wielu Ukraińców udawało się na Zachód w poszukiwaniu lepszego bytu, w samej Polsce w 2021 r. przebywało ich około 1,2 mln. Plan reform zaproponowany przez Poroszenkę nie sprawdził się ze względu na brak konsekwencji w działaniu, zawodził również aparat administracyjny na najwyższych szczeblach władzy. Opozycja określała prezydenta jako cynicznego biznesmena i polityka, który jak Janukowycz dba w pierwszej kolejności o interesy swojej rodziny. Wypominano mu także jego przeszłość związaną z Azarowem oraz Janukowyczem,

¹¹⁰ M. Ilnicki, *Nowy kurs prezydenta Ukrainy*, „Zeszyty Prawnicze” Vol. 15, 2015, nr 3, s. 27; M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 313.

¹¹¹ A. Gladii, *op. cit.*, s. 104.

¹¹² P. Neumann-Karpiński, *Wojna w Donbasie – przyczynek do rozważań nad niedopowiedzeniami teorii wojny sprawiedliwej*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2021, nr 2(29), s. 114.

umniejszono natomiast jego udział w Euromajdanie. Problemem był również niezakończony konflikt z Rosją i separatystycznymi republikami; szacuje się, że kosztował on Ukrainę około 280 mld dolarów¹¹³.

Okres prezydentury Wołodymyra Zełenskiego

21 kwietnia 2019 r. odbyła się druga tura wyborów na urząd prezydenta Ukrainy, w której zmierzyli się dotychczasowy prezydent Petro Poroszenko oraz aktor Wołodymyr Zełenski, będący jednocześnie liderem partii Sługa Narodu. Popularność Poroszenki podczas kadencji niezwykle spadła, nic więc dziwnego, że przegrał z Zełenskim, który zdobył 73,22% poparcia społeczeństwa. 83% Ukraińców uważało, że potrzebny jest powiew świeżości w polityce, a także radykalne zmiany. Tym właśnie zaskarbił sobie ich przychylność Zełenski, który podczas swojej kampanii wyborczej mówił o radykalnych zmianach, odsunięciu starych skompromitowanych i skorumpowanych polityków oraz wprowadzeniu „nowych twarzy” do ukraińskiej polityki. Podkreślał również, jak ważne dla Ukrainy jest zakończenie kosztownego konfliktu z separatystami. W porównaniu do dotychczasowego prezydenta, który w czasie swoich rządów nie poradził sobie z problemami ukraińskimi, Zełenski jawił się jako człowiek pozytywnej zmiany w praktycznie wszystkich sferach życia. Obydwaj kandydaci aktywnie udzielali się w mediach społecznościowych, jednakże Zełenskiemu sukces przyniósł serial telewizyjny *Sługa Narodu* (od którego wzięła się nazwa jego partii) oraz stacja telewizyjna 1+1, wspierająca go podczas kampanii¹¹⁴.

¹¹³ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 317-319; T. Iwański, *Samotność Poroszenki. Ukraińska polityka w roku przedwyborczym*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2018-05-21/samotnosc-poroszenki-ukrainska-polityka-w-roku-przedwyborczym> – 6 VIII 2022.

¹¹⁴ Właścicielem telewizji 1+1 jest oligarcha Ihor Kołomojski, wieloletni przeciwnik Petra Poroszenki; *Pozorna rewolucja. Wybory prezydenckie na Ukrainie*, „The Warsaw Institute Review” 2019, nr 2, [on-line:] <https://warsawinstitute.review/pl/numer-2-2019/pozorna-rewolucja-wybory-prezydenckie-na-ukrainie/> – 6 VIII 2022.

Początkowo prezydenturę Zelenskiego społeczeństwo odebrało entuzjastycznie, jednak w ciągu pierwszego roku urzędowania nowemu prezydentowi udało się spełnić niewiele ze złożonych obietnic. Do najważniejszych osiągnięć jego oraz jego partii (która uzyskała większość w Radzie Najwyższej po wyborach w lipcu 2019 r.) można zaliczyć: pozbawienie deputowanych immunitetu, wprowadzenie możliwości impeachmentu prezydenta, reformę ordynacji wyborczej (zastąpiono system mieszany na system proporcjonalny). Ponadto odświeżono funkcjonowanie Państwowego Biura Śledczego (PBS), którego zadaniem jest ściganie wyższych urzędników państwowych. Zelenski razem ze swoimi ludźmi uporządkował także zasady funkcjonowania Najwyższego Sądu Antykorupcyjnego (NSA). W sprawach gospodarczych rządowi udało się zakończyć proces *unblindingu Naftohazu*, podpisać umowę z Gazpromem o dostawie gazu, a także przyjąć ustawę, która znosiła moratorium na handel gruntami¹¹⁵. Oprócz tych aktów prawnych Zelenski podjął próbę walki z oligarchami i już we wrześniu 2021 r. Rada Najwyższa Ukrainy przyjęła tzw. ustawę antyoligarchiczną. Odbierała ona oligarchom prawo do udziału życiu w publicznym, a także finansowania partii politycznych. Samo określenie „oligarcha” jednak nie zostało precyzyjnie zdefiniowane, a o tym, kto nim jest, miała decydować Rada Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy¹¹⁶. Mimo to wszelkie próby reform ledwo przechodziły przez parlament, gdyż wewnątrz partii widoczne były podziały. Dodatkowo deputowani z ramienia partii prezydenta byli oskarżani o korupcję i układy z oligarchami. Pozycję głowy państwa osłabiała także nieskuteczna walka z pandemią koronawirusa, która ukazała niewydolność służby zdrowia i administracji państwowej. Problem stanowiły również separatystyczne republiki, które wciąż stwarzały zagrożenie na wschodnim terytorium Ukrainy¹¹⁷.

¹¹⁵ T. Iwański et al., *Ani cud, ani katastrofa – rok prezydentury Zelenskiego*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-05-20/ani-cud-ani-katastrofa-rok-prezydentury-zelenskiego> – 6 VIII 2022.

¹¹⁶ S. Matuszak, *Próba deoligarchizacji Ukrainy – realne działania czy gra pozorów?*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-11-15/proba-deoligarchizacji-ukrainy-realne-dzialania-czy-gra> – 7 VIII 2022.

¹¹⁷ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 320.

Prezydentura Zelenskiego przyniosła jednak rozwój pozytywnych relacji z Polską, która od początku istnienia państwa ukraińskiego wspierała jej integralność i możliwość samostanowienia. We wrześniu 2019 r. podczas spotkania prezydentów Polski i Ukrainy Andrzej Duda zadeklarował, że Polska będzie wciąż starała się budować jak najlepsze relacje ze swoim wschodnim sąsiadem. Poruszono także kwestię polityki historycznej, która wzbudza wiele emocji wśród obywateli obu państw oraz ogłoszono, że i na tym polu obydwa narody będą współpracować, aby osiągnąć jak najlepsze rezultaty¹¹⁸.

9 grudnia 2019 r. podczas szczytu formatu normandzkiego Zelenski spotkał się z kanclerzem Niemiec oraz prezydentami Francji i Rosji. Obrady jednak nie przyniosły żadnych rezultatów, a wojska rosyjskie nadal pozostawały na terenie Ukrainy¹¹⁹. W późniejszych latach konflikt między Rosją a Ukrainą stawał się coraz bardziej realny. Wypowiedzi rosyjskich polityków, w tym samego prezydenta, świadczyły o tym, że wizja Ukrainy pod rządami Zelenskiego nie idzie w parze z interesem Rosji. Swoje stanowisko argumentowali tym, że sukces Ukrainy jest spowodowany tysiącletnią współpracą i przyjaźnią z Rosją. Zarzucali Polsce i zachodnim państwom, że próbują ingerować w wewnętrzne sprawy Ukrainy, a tym samym Rosji. Putin podczas rozmowy z prezydentem Bushem w 2008 r. mówił, że terytorium Ukrainy to Europa Wschodnia, a jego połowa to dar przekazany przez bolszewików¹²⁰. Prezydent Rosji oraz jego współpracownicy zarzucali Ukrainie, że prześladuje swoich rosyjskojęzycznych obywateli, a także ich przymusową asymilację. Wypominał także brak poszanowania ludzi przez polityków, którzy dążą jedynie do wzbogacenia się kosztem niewinnych. Podkreślił także, że dotychczasowe kryzysy na Ukrainie wynikają z nieumiejętnie prowadzonej polityki i zarzucania Rosji agresji¹²¹.

¹¹⁸ *Spotkanie Prezydentów Polski i Ukrainy*, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, [on-line:] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-prezydent-ukrainy,3125> – 7 VIII 2022.

¹¹⁹ A. Legucka, D. Szeligowski, *Szczyt formatu normandzkiego bez postępu*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, [on-line:] https://pism.pl/publikacje/Szczyt_formatu_normandzkiego_bez_postepu_ – 7 VIII 2022.

¹²⁰ M. Klimecki, Z. Karpus, *op. cit.*, s. 320.

¹²¹ D. Gierasińska, *Wiarygodność wypowiedzi Władimira Putina na temat relacji rosyjsko-ukraińskich: studium corocznych konferencji prasowych. Refleksje*, „Pismo Naukowe Studentów i Doktorantów WNPiD UAM” 2020, nr 21, s. 61-62.

BIBLIOGRAFIA

Opracowania

Andruchowycz J., *Zwrotnik Ukraina*, Wołowiec 2014.

Baluk W., *System polityczny niepodległej Ukrainy i Białorusi*, [w:] *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich*, t. 2, *Ukraina i Białoruś: przeszłość i współczesność ziem między Rzeczpospolitą a Rosją*, red. W. Paruch, Lublin 2013, s. 113-143.

Butyter D., *Konsekwencje przystąpienia Ukrainy do Światowej Organizacji Handlu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” Vol. 1, 2015, nr 41, s. 405-414.

Domagała M., *Bibliografia Euromajdanu*, Warszawa 2016.

Domagała M., Potocki R., *Formatowanie Ukrainy*, t. 1, Warszawa 2015.

Gierasińska D., *Wiarygodność wypowiedzi Władimira Putina na temat relacji rosyjsko-ukraińskich. Studium corocznych konferencji prasowych. Refleksje*, „Pismo Naukowe Studentów i Doktorantów WNPiD UAM” 2020, nr 21, s. 51-57, <https://doi.org/10.14746/r.2020.1.5>.

Gładzi A., *Konflikt zbrojny w Donbasie w latach 2014/2015 – rozłam wewnętrzny czy ukraińsko-rosyjska wojna? Scenariusze dalszego rozwoju konfliktu*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10, s. 95-118, <https://doi.org/10.14746/ps.2017.1.5>.

Hurska-Kowalczyk L., *Opozycja parlamentarna wobec Euromajdanu na Ukrainie*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K” Vol. 28, 2021, nr 1, s. 127-137, <http://dx.doi.org/10.17951/k.2021.28.1.125-137>.

Hurska-Kowalczyk L., *Reżim polityczny na Ukrainie w okresie prezydentury Wiktora Janukowycza*, „Roczniki Nauk Społecznych” Vol. 8, 2016, nr 1, s. 107-130, [https://doi.org/10.18290/rns.2016.8\(44\).1-7](https://doi.org/10.18290/rns.2016.8(44).1-7).

Hurska-Kowalczyk L., *Umowa stowarzyszeniowa między Unią Europejską a Ukrainą jako wyzwanie dla Polski*, „Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2016, nr 2, s. 127-139, <https://doi.org/10.17951/teka.2016.11.2.127>.

Hrycak J., *Historia Ukrainy 1772-1999. Narodziny nowoczesnego narodu*, tłum. K. Kotyńska, Lublin 2000.

Ilnicki M., *Nowy kurs prezydenta Ukrainy*, „Zeszyty Prawnicze” Vol. 15, 2015, nr 3, s. 27-46, <https://doi.org/10.21697/zp.2015.15.3.02>.

Kapuśniak T., *Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie*, Warszawa–Lublin 2008.

Kęsek R., *Społeczno-polityczne uwarunkowania kryzysu i przemian na Ukrainie na przełomie 2013 i 2014 roku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2015, nr 2, s. 13-24.

Klimecki M., Karpus Z., *Czas samotności. Ukraina w latach 1914-2022*, Warszawa 2022.

- Kłymonczuk W., *Ukraina w poszukiwaniu wolności – od Rewolucji Godności do wyborów parlamentarnych w 2014 roku*, „Wschód Europy” 2015, nr 1, s. 93-105, <https://doi.org/10.17951/we.2015.1.2.93>.
- Kowalski G., *Pozbawienie władzy prezydenta Ukrainy przez parlament w 2014 r. (analiza konstytucyjna)*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2017, nr 3, s. 97-119, <https://doi.org/10.15804/ppk.2017.03.04>.
- Kozłowski K., *Wpływ pomarańczowej rewolucji na ukraiński system polityczny*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2011, nr 2, s. 211-227, <https://doi.org/10.33119/KKESSiP.2011.2.9>.
- Kubicek P., *The History of Ukraine*, Westport, CT 2008.
- Legucka A., „Pomarańczowa Rewolucja” – wybór strategiczny w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Ukrainy, „Zeszyty Naukowe AON” 2006, nr 2, s. 39-51.
- Leusz M., *Transformacja demokratyczna współczesnej Ukrainy*, „Wschodnioznawstwo” Vol. 3, 2009, s. 135-166.
- Lewkowicz Ł., *Geografia historyczna, polityczna i ekonomiczna Białorusi i Ukrainy*, [w:] *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich*, t. 2, *Ukraina i Białoruś: przeszłość i współczesność ziem między Rzeczpospolitą a Rosją*, red. W. Paruch, Lublin 2013, s. 199-238.
- Matuszak S., *Demokracja oligarchiczna. Wpływ grup biznesowych na ukraińską politykę*, „Prace Ośrodka Studiów Wschodnich im. Marka Karpia”, Warszawa 2012.
- Mironowicz E., *Polityka Zagraniczna Ukrainy 1990-2010*, Białystok 2012.
- Mironowicz E., *Rosja – Ukraina. 25 lat między „ograniczoną współpracą a ograniczoną konfrontacją”*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” Vol. 49, 2014, s. 201-220, <https://doi.org/10.12775/SDR.2014.2.09>.
- Mucha W., *Krew i ziemia. O ukraińskiej rewolucji*, Warszawa 2014.
- Neumann-Karpiński P., *Wojna w Donbasie – przyczynek do rozważań nad niedopowiedzeniami teorii wojny sprawiedliwej*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2021, nr 2(29), s. 111-123, <https://doi.org/10.15804/npw20212905>.
- Olchawa M., *Misja Ukraina*, Warszawa 2016.
- Olechno A., *Zmiany w konstytucji Ukrainy*, [w:] *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, red. S. Bożyk, Białystok 2013, s. 485-501.
- Olszański T.A., *Wybory parlamentarne na Ukrainie 2002 r. Ukraiński parlamentaryzm po wyborach*, „Prace Ośrodka Studiów Wschodnich im. Marka Karpia”, Warszawa 2003.
- Parafinowicz Z., Potocki M., *Wilki żyją poza prawem*, Wołowiec 2015.
- Pietnoczka P., *Eurointegracyjna droga Ukrainy*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2018, nr 1, s. 153-165, <https://doi.org/10.31648/pw.3397>.
- Plokhyy S., *The Gates of Europe: A History of Ukraine*, New York, NY 2015.
- Potocki R., Stec A., *Polska bibliografia pomarańczowej rewolucji*, Częstochowa 2008.

- Prystupa Y., *Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania polityki zagranicznej Ukrainy w latach 1999-2007*, „Wschodnioznawstwo” Vol. 2, 2009, s. 267-300.
- Pudło D., *Ukraińsko-rosyjska wojna propagandowa. Od wydarzeń na Euromajdanie po konflikt w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1, s. 145-160.
- Rydel K., *Przylączenie Krymu przez Rosję w świetle prawa międzynarodowego*, „Historia@Teoria” Vol. 1, 2018, nr 7, s. 225-237, <https://doi.org/10.14746/ht.2018.7.1.15>.
- Shekhovtsov A., *The „Orange Revolution” and the „Sacred” Birth of a Civic-Republican Ukrainian Nation*, „Nationalities Papers” Vol. 41, 2013, s. 730-743, <https://doi.org/10.1080/00905992.2013.775114>.
- Subtelny O., *Ukraine: A History, Fourth Edition*, Toronto 2009.
- Synowiec A., *Kijowski Majdan jako symbol nowej Ukrainy*, „Studia Entologiczne i Antropologiczne” 2015, nr 15, s. 144-153.

Netografia

- Iwański T. et al., *Ani cud, ani katastrofa – rok prezydentury Zelenskiego*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-05-20/ani-cud-ani-katastrofa-rok-prezydentury-zelenskiego>.
- Iwański T., *Samotność Poroszenki. Ukraińska polityka w roku przedwyborczym*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2018-05-21/samotnosc-poroszenki-ukrainska-polityka-w-roku-predwyborczym>.
- Konończuk W., *Ukraina rezygnuje z podpisania umowy stowarzyszeniowej w Wilnie: przyczyny i implikacje*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-11-27/ukraina-rezygnuje-z-podpisania-umowy-stowarzyszeniowej-w-wilnie>.
- Legucka A., Szeligowski D., *Szczyt formatu normandzkiego bez postępu*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, [on-line:] https://pism.pl/publikacje/Szczyt_formatu_normandzkiego_bez_postepu_.
- Lucenko: do śmierci Gongadzego doprowadziły działania Kuczmy, TVN24, [on-line:] <https://tvn24.pl/swiat/dlaczego-zginal-georgij-gongadze-lucenko-do-smierci-doprowadzily-dzialania-kuczmy-ra902741-2283217>.
- Matuszak S., *Próba deoligarchizacji Ukrainy – realne działania czy gra pozorów?*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-11-15/proba-deoligarchizacji-ukrainy-realne-dzialania-czy-gra>.
- Olchawa M., *A Delayed Success: The Result of the Kwaśniewski-Cox Mission in Ukraine*, New Eastern Europe, [on-line:] <https://neweasterneurope.eu/2017/10/30/delayed-success-result-kwasniewski-cox-mission-ukraine/>.

- Olszański T.A., Kończuk W., *Sprawa Tymoszenko pogłębia kryzys w relacjach Ukrainy z UE*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-10-19/sprawa-tymoszenko-poglebia-kryzys-w-relacjach-ukrainy-z-ue>.
- Olszański T.A., Sarna A., Wierzbowska-Miazga A., *Konsekwencje aneksji Krymu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu>.
- Olszański T.A., Wierzbowska-Miazga A., *Poroszenko prezydentem Ukrainy*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [on-line:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-05-28/poroszenko-prezydentem-ukrainy>.
- Pozorna rewolucja. Wybory prezydenckie na Ukrainie*, „The Warsaw Institute Review” 2019, nr 2, [on-line:] <https://warsawinstitute.review/pl/numer-2-2019/pozorna-rewolucja-wybory-prezydenckie-na-ukrainie/>.
- Spotkanie Prezydentów Polski i Ukrainy*, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, [on-line:] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/spotkanie-prezydent-ukrainy,3125>.
- Ukraina. Mija rok od protestów na Euromajdanie, ofiary przemocy wciąż domagają się sprawiedliwości*, Amnesty International, [on-line:] <https://amnesty.org.pl/ukraina-mija-rok-od-protestow-na-euromajdanie-ofiary-przemocy-wciagz-domagaja-sie-sprawiedliwosci/>.

ABSTRACT

Political situation in Ukraine in 1990–2022

This chapter describes 30 years of struggle of Ukraine to become a sovereign state, independent of Russian political influence. In the 1990s, Ukraine gained independence from the Soviet Union. The Communist Party of Ukraine and the Communist Party of the Soviet Union were outlawed, and then Leonid Kravchuk was elected president. The first years of Ukraine's independence were marked by a deep economic crisis. However, despite these difficulties, it was possible to take the first steps towards cooperation with the countries of Western Europe, the USA and NATO. The new millennium is a period of increasing friction between government and the opposition. Electoral rigging is starting to deepen divisions within society. The spark that led to the so-called Revolution of Dignity was President Viktor Yanukovich's refusal to sign an association agreement with the European Union (EU). Seeing the changes taking place in the Ukrainian people seeking to strengthen relations with the EU and the USA, Russia began to attack Ukraine militarily. At that time, it illegally annexed the Crimean Peninsula and

supported the separatists of the Donetsk and Luhansk People's Republics (DRL, LPRL) seeking to annex these areas to the borders of the Russian state. After that time, Ukrainians began to introduce more and more economic and political reforms strengthening the state and eliminating the influence of oligarchs on the government. International efforts to increase cooperation with Western European countries have also been stepped up. Ukraine's attempts to become completely independent from Russian influence did not appeal to the Kremlin elite. President Putin, together with his colleagues, decided to stop these actions, thereby declaring war on his neighbour.

Keywords: independence, Ukraine, Russia, war, European Union, NATO, USA, crisis

Od 24 lutego 2022 r. ze szczególną uwagą i niepokojem decydenci polityczni oraz społeczność międzynarodowa śledzą wojnę rosyjsko-ukraińską. Konflikt ten ma nie tylko wymiar militarny, ale jest także wojną komunikacyjną, która toczy się równolegle z działaniami wojskowymi, dyplomatycznymi, medialnymi, w tym dezinformacyjnymi. (...) W toczącej się na wielu frontach wojnie również na polu walki informacyjnej wykorzystywane są zarówno stare, jak i nowe media. W większości służą one nie do celów informacyjnych, ale przede wszystkim perswazyjnych i propagandowych.

Celem niniejszej publikacji jest analiza i ocena praktyk komunikacji politycznej i strategicznej stosowanych podczas toczącego się konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. (...) Adresujemy ją przede wszystkim do politologów, medioznawców, ale także do wszystkich zainteresowanych procesami związanymi z wydarzeniami na arenie międzynarodowej oraz komunikowaniem politycznym.

Ze wstępu dr hab. Moniki Ślufińskiej, prof. UJ

ISBN 978-83-8138-865-8

<https://akademicka.pl>